

'Biz biliyorduk A.'nın Agop olduğunu!'

Posted on 10/05/2017

"Bu ülke Ermeni meselesini halletmediği sürece hiçbir sorununu çözemez!" Yazar Ümit Kıvanç'ın bu sözleri bize, ister Kürt meselesi olsun, ister Alevi sorunu olsun, bugün yaşadığımız birçok sorunun temelinde Ermeni meselesinin yattığını hatırlatıyor. Hafızasızlığımız, toplumsal vicdanımızın kaybı da bunun doğrudan uzantısı. Hatta kadın cinayetleri ve çocukların uğradığı cinsel istismar karşısındaki suskunluk, kendi aile kütüğümüze bakmamıza dahi devletin izin vermemesinin ardında, bu sorunu sağlıklı konuşup çözememişliğimiz var. Ermeni halkına yapılan eziyetler, olgun, demokratik bir ülke olmamızın da temel sebebi.

Elbette aynı mesele Ermeni toplumunda da sorunlar yarattı, o toplumda da bölünmelere sebep oldu. Ermeni toplumundan da kimi isimler barışı ve huzuru bizim coğrafyamızda yeniden kurabilmek için tepki göreceğini bile bile, kendi toplumunu da eleştirmekten çekinmedi. Anjel Dikme de o isimlerden biri. Anjel, Anadolu'da doğmuş, İstanbul'da büyümüş, sonra Paris'e göç etmek zorunda kalmış bir Ermeni kadın yazar, entellektüel, radyo programcısı. Halk arasında Suna Pekuysal hastalığı olarak da tanınan ankilozan spondilit rahatsızlığına rağmen çalışmaktan, araştırmaktan geri durmayan bir mücadele insanı.

Nor Radyo'da "Kendimize Mektuplar" ve Bedros Dağlıyan ile birlikte "İnsana Yolculuk" adlı programlarla hazırlayıp sunmaya devam ediyor. Anjel, 2011 yılında Lis Yayınları'ndan çıkan

ilk kitabı “Kimlik İstemem“de temel meselesini şöyle tarif ediyor: “Ben ‘BEN’i keşfetmekte ve ‘AN’ı yaşamayı deneyimlemekte iken, hafiflemiş iken, tekrar üst kimliklerin ağırlığında boğulmak istemem! Yeryüzündeki tüm cinayet, katliam ve soykırımlardan utanırım! Canım acır! Sussam; o ruhlara ihanet, konuşsam; kendime ihanettir yaşadığım en derin ikilem... Her inkârda yeniden, tüm masum ruhların çığlıklarıyla uyanırken ben... İşte tam da burada atarım yardım çığlığını... Ne yapmalıyım insan kardeşlerim, söyleyin ne yapmalıyım?”

Biz de bu röportajda neler yapılacağı, kimliklerimiz, kadınlığımız, göçler ve insan hallerimiz hakkında konuştuk.

Ayşegül Karakülhancı Duman: Anjel’i nasıl tanımlarsın? Kimlik istememesinin sebebi nedir?

Anjel Dikme: Kendini tanımlamak aslında benliğinden bahsetmektir, ben kendim için hep şu cümleyi kuruyorum: Sevgidir dinim, yaşamdır inandığım, insan olmayı öğrenmenin uğraşında bir yaşam acemisiyim, derim. Budur Anjel. İnsan olmaya çalışıyorum, tek hedefim insan olmak-insan kalmak. Neden kimlik istemiyorsun dedin ya, işte yeryüzünün başının belası bu yaratılan suni kimliklerdir çünkü.

Çıplak tüm sıfatlardan arınmış insan olmak mı?

Evet, budur! Nereden geldiğini unutmamak önemli, onlar bizim renklerimiz, ürettiğimiz kültürler yeryüzünün renkleri. Her halkın yarattıkları var. Yemek, müzik, mimari vs. bunlar güzelliklerimiz. Kişinin içine doğduğu, büyüdüğü kültürüne sahip çıkmasını anlıyor ve savunuyorum, fakat onun dışındaki radikalizmi kabul etmiyorum, o yol faşizme gidiyor. Tüm kültürlerle aynı oranda saygı duyuyor, değer veriyorum. Her birey kendi toplumunu, kültürünü yaşatma derindedir, çok insanidir. Ama kendi değerlerini yüceltirken, başkalarınınkini değersiz görürsen, başkalarının yaratımlarının üstüne konup, yeniden isimlendirirsen olmaz. Ben yaptım deyip, sadece bu BEN’i yücelterek diğerlerini ötekileştirdiğin zaman, bu insanın doğasına ihanettir, emeğine nankörlüktür bunu kimse

kabul etmez. Türkiye’de, yüzyıldır yapılan emeği inkar insana ihanettir.

‘DEVLET YÜZLEŞMEYE İZİN VERMEDİ’

Bu inkarda ortak bir değerler sistemimizin, tarihsel belleğimizin olmamasının etkili olduğunu düşünüyor musun?

Evet, 150-200 yıldır, bu halk yalanlarla hep kandırıldı. İnsan hata yapar, yaşam hatalar toplamıdır, yanlış yapmayan hiç kimse yok, fakat birey olarak nasıl olgunlaşıyoruz? “Acaba nerede yanlış yaptım?” diye dönüp bakıyoruz, dersimizi alıp kime karşı yanlış yaptıysak özrümüzü dileyip bu hatadan çıkarmamız gereken dersi alıp yola devam ediyoruz. İnsan ruhunu olgunlaştıran, büyüten de budur. Toplumlar da böyle. Biz ne yazık ki yüzleşmeyi hiçbir boyutta yapamadık ülke olarak. Devlet bunu yaptırmadı halka. Hrant’tan sonra bu olacak, büyüyeceğiz dedim, yine o sıçrayışı yapamadık. Bugüne kadar Hrant’ın ölümünün bir işe yaradığını düşünmüştüm. Cenaze töreni beni ümitlendirmişti, gurur duymuştum ülkem halklarıyla. Ölümün boşa olmadı diyordum hep, taşlar yerinden oynamıştı. Fakat 17 Temmuz gecesinden sonra, “İlk defa vah Hrant’ım boşuna öldün dedim”. Hrant’tan sonra bu sıçrayışı yapacağız, büyüyeceğiz dedim, ama BÜYÜYEMEDİK.

Sen Diyarbakır doğumlusun...

Evet, ben 2 yaşındayken ailem İstanbul’a göç etmiş.

Sonra bir daha gittin mi oralara?

10 yaşındayken gittim. Sur yakıp yıkıldığında ağladım. Oralar mamamın ailesinin oturduğu yerlerdi. Gidip görmeyi hep hayal ediyordum. Bana İstanbullu mu Diyarbakırlı mısın derseni, sadece 2 yıl orada yaşamış olmama rağmen “Diyarbakırlıyım” derim kendime. Ben Silvanlı

ve Sasonlu dedelerimin torunları olmakla övünürüm.

Senin ailenin tamamı mı oralıydı?

Baba tarafım Sasonludur. 1300-1400 yıllık oralı bir aile. 1968'e kadar ailenin bir kısmı oradaydı. Birkaç aile Ermeni kalmışlar, bırakmamışlar topraklarını Sason'da. Bir gece bir baba ve oğlu öldürülüyor. Jandarma geliyor, asker "biz sizi koruyamayız" deyince, jandarma eşliğinde istasyona kadar götürülüyorlar, oraya gidene kadar da komşuları tarafından taşlanıyorlar. Devlet biz sizi koruyamayız diyor, ne demek bu! 10 yaşında gittiğimde Diyarbakır'a karşılaştığım şeyler hoş değildi. Dayımlar hala oradaydı, o zaman onlarda kaldım gittiğimde. Evleri geleneksel Diyarbakır avlulu evlerinden. Bilenler bilir aileler iç içedir o tarz mimaride, kapı taşıyorlardı, "gavur evi" diye. Ben 1962 doğumluyum, 1972'de böyle bu şartlarda yaşıyorlardı, Gavur Mahallesi. Sonra onlar da geldiler İstanbul'a.

Gedik Paşa'daydık önce. O zamanlar orada Ermeni çoktu. İstanbul Gedik Paşa ve Kumkapı'nın özelliği, Osmanlı İstanbul'u aldığında padişah zanaatkarlara ihtiyaç duyuyor, o zanaatkarlar da Ermeniler. Bu nedenle Anadolu'dan zanaatkar Ermenileri toplamışlar ve onları Gedik Paşa'ya ve Kumkapı'ya yerleştirmişler. Çocukluğumda orada sırf Ermeni ve biraz da Rum vardı. Sonra Rumların gidişine şahit oldum. Anlayamıyordum, çocuğum niye gidiyor bu insanlar diyordum. Ama o acıyı, umutsuzluğu, Rum kadınlarının, gülmeyen yüzlerini hiç unutmadım. Sonra Laleli'ye taşındık. Oturduğumuz sokak Azimkar sokaktı. En büyük çocuk benim diye bakkala ben gidiyorum, bir çocuk ne zaman dışarı çıksam eğer o da oradaysa mutlaka bana sataşıyordu, çocuk diyorsam 15 yaşında. Bir Pazar günü, aynı çocuk yine bakkaldan dönerken elimdekilere vurarak döküp saçtı, ben ağlayarak eve gidince doğal olarak mamam dışarı çıktı, "yeter artık çocuklarımı rahat bırak" dedi, o çocuğun da annesi ve babası apartmanlarının girişindeler, özellikle babası "vur oğlum vur diyor". Çocuk elindeki gazoz şişesi ile mamamın kafasını kırdı. Kan görmek ölüm demektir o yaşta bir çocuk için, mamamın öleceğinden korkmuştum ve sorumlusu da bendim diye düşünmüştüm. Halbuki sorun benim kimliğimmiş, bu da gösteriyor ki ailede başlıyor faşizan eğitim.

Kimliğe dair çocukluğundan hatırladığın başka bir anın var mı?

Azimkar sokakta otururken bir bakkalımız vardı, bir Türk adı taşıyordu. Paskalya bayramında Meryem Ana Kilise'sine gitmişiz, baktım bakkal amcamız ve karısı da kilisede, şok oldum! Hemen babama o heyecanla geldim söyledim, o da bana, " hişşş kimseye söylemeyeceksin" dedi. Bugüne kadar da anlatmadım, ilk defa söylüyorum. Babamla yakın arkadaş olduklarından babam biliyormuş. Adam adını, saklıyormuş iş yapamayacağı korkusundan. Dedelerimizin çoğunun hep iki adı vardır. Benim adım resmi olarak Tülay ama vaftiz adım Anjel. Diyarbakır'da benden önceki kuzenler bizim isimlerle okula gidiyorlar dayak yiyorlarmış öğretmenlerden, çekindiklerinden benim adımla Tülay koymuşlar. Adım bile çok şey anlatmıyor mu! Ama İstanbul'a gelince kardeşlerimin adını yine Ermenice koymuş ailem. İstanbul biraz daha rahat diye.

Nor Radyo'da program yapıyorsun, hikayesi nedir Nor Radyo'nun?

Hrant'ın hayaliydi Ermenice-Türkçe radyo kurmak. Ölümünden sonra 2009'da gençler, onun hayalini gerçekleştirmek için tüm ayrımcılığa karşı "Dünyanın tüm sesleri birleşin!" şiarıyla kurdular radyoyu. Yedi ay sonra ben de katıldım. Nor Radyo şu anda Anadolu'da kaybolmaya yüz tutmuş tüm dillerde yayın yapan bir radyoya dönüştü. Ben Ermenice program da yaptım ama Ermenice programa katılım az olunca sadece Türkçe yapmaya devam ettim.

"Kimlik İstemem" kitabını niye yazdın?

Bu inkar var ya, dünyaya dağılmış Ermenilerin (olanın bitenin farkında olsun olmasın) sırtına bir yük yüklüyor, hele de benim gibi farkındalığı olanın üzerine daha çok yüklüyor. Aslında ben kimliklerden bıktım, bu suni kimlikleri taşımaktan yoruldum. Kitaptan önce geceleri dedemler beni uyutmuyordu. Kimlik İstemem'i yazmak bana terapi gibi oldu.

Kitabın hangi dillere çevrildi?

Fransızca'ya çevriliyor şu anda, ama İngilizce ve Almancası da planlanıyor. Henüz sadece Türkçe var.

Kadın olmak, Ermeni kadın olmak, Ermeni kadın yazar olmak ve göçmen olmak... En zoru hangisi?

Hepsi çok zor ama en zoru Anjel kalmak. Ailem benim yazmamı istemedi. Kardeşim benimle yazdığım için konuşmuyor. Büyük ihtimalle kadın olduğum için istemiyorlar, tabii belki korku da etkilidir. Ermeniler'in korkusu çok, hala da çok korkuyorlar.

Ermeni toplumunda kadın olmak zor mu?

Hem de nasıl! Gençken babam beni balkona dahi çıkarmazdı. Mamamın kolunda pazara gider, kolunda geri gelirdim. İş hayatına girince tanıdım hayatı. Hatta geçenlerde burada Hınçakların düzenlediği bir konferansa Fransa'da yaşayan bir Türk tarihçi davet edilmişti. Konferanstan sonra sohbete devam etmek için gittiğimiz restoranda tek kadın bendim. İlerleyen saatlerde bana gülerek dediler ki "Hınçaklar ilk parti olarak kurulurken aralarında yine tek bir kadın varmış, şu anda da sen varsın." O cümle yıllardır kadın olarak verdiğim mücadelenin teşekkürü gibiydi.

'HER ERMENİ BİR BELGEDİR'

Ermenice yazıyor musun?

Ne acı ki yazamıyorum. Sarkis Seropyan bana çok söylerdi, "Anjel Ermenice yaz" diye. Ama yazamadım. Tek bir yazım Ermenice çıktı. Kelime eksikliğim var, felsefe, sosyoloji gibi terimlerim eksik, Ermenicesini bilmiyorum.

Ermeni okulunda okudun, ama değil mi?

Bizim okullarda sadece eğitim dili Ermeniceydi müfredat Milli Eğitimin belirlediği müfredattı. Şunu belirtmek isterim insanlar, azınlık okullarında kendi tarihimizi ve kültürümüzü öğrendiğimizi zannediyor, ama öyle değil. Ben Ermeni tarihini mitolojisini Fransa'ya geldikten sonra öğrenmeye başladım. Benim zamanımda Türkçe ve sosyal bilgiler dışında tüm dersler okutulurken, oğlum okula başladığında bütün dersler Türkçeydi sadece Ermenice dil dersi olarak vardı. Bugün çocuklar okuldan mezun olduklarında kendi dillerini bile doğru düzgün konuşamıyorlar. Yeni duydum ne kadar yürürlüğe girdi bilmiyorum, ama ana okullarında bile Ermenice öğretmeyeceksiniz diyor devlet, direk okulları kapatamadığı için bu tür yöntemlerle içini boşaltmaya çalışıyor.

Soykırım, resmi olarak kabul edilse Ermeni halkı için ne değişecek?

Benim için ve mamam için çok şey değişir. En azından ben ölümlerimi gömmüş olurum. O özürle, omuzlarımdaki yük de kalkacak. İnkâr etmek benim dedelerime, insanlarıma yalancısınız siz demek oluyor. Ailelerimiz yalancı mıydı? Soykırım acısı yaşamamış bir tane Ermeni yoktur. Bizler onlardan geriye kalanlarız. Yine anacağım Hrant'ı, "Her Ermeni bir belgedir" derdi. Kendi gerçeklerimi biliyorum, dedelerimin acısını biliyorum, onların gözlerine bakarak konuşmuşum. İnkâr devam ettikçe bizlere yalancı denmiş oluyor. Dedelerim yalancı değillerdi. O zamanlar ortak medya araçları yok, bu insanlar ortak bir yalan nasıl organize edebilirler. Hangi şehirden bir Ermeni aileye gidersen git sana benzer şeyler anlatacaktır, daha nasıl ispatı olsun? Bizlere yalancı denmesi beni çok kanatıyor, artık doğru dürüst yasımı tutmak istiyorum.

Dikkatimi çekti sen çoğunlukla dedelerinden bahsediyorsun peki ninelerini görmedin mi onlardan pek bahsetmiyorsun?

Onu bende düşündüm. Belki ninelerim pek konuşmazlardı o nedenle. Dedelerim bana hep

çok hüzünlü gelirlerdi. Babamın annesi yayam hep Diyarbakır'daydı hiç bırakmadı orayı, onu az gördüm pek konuşamadım onunla.

Seninle en son karşılaşmamız bir politik kadın toplantısıydı....

Kadınlar politize oldular, günümüzde bu alanda daha çok çalışıyorlar, ama normal olarak kullandıkları dil "kadın dili" değil. Normal dememin nedeni, bu alan asırlardır erkeğin söz sahibi olduğu arenaydı, kadın bu arenaya indiğinde mecburen bu dili kullandı, fakat artık bir şeylerin değişmesini hedefliyorsak, politik dilde de kadın dili oluşturmalı. Sözcüklerimizi üretmemiz şart. Kelimeler önemli, dil önemli. Her sözcüğün bir enerjisi olduğuna inanıyorum. Benim bir kadın tarihi ansiklopedisi yazma projem var. Bütün toplumlarda başarılı kadınlar var. O kadınların varlığı hep es geçilmiş, tarihi erkekler yazdığı için, bizlerin ilk görevi, dünyadaki tüm bu kadınları tek tek ortaya çıkarıp yazmak. Bir kadın tarihi ansiklopedisi yazmalı, kızlarımıza bu kadınların varlığını anlatmalıyız. Dünyada ne çok kadın var hayatlarında birçok şey başarmış, devrimler yapmış. Kadın önce kendi tarihini öğrenmek zorunda. O zaman inanıyorum ki kendi politikasını, kendi dilini oluşturur. Kadının dili yapıcıdır, içinde duygu vardır. Dilimiz erkekleşir bu duygu yitirilirse, onları tekrarı haline dönüştürürüz ki bence bu insanlık için umudun bittiği noktadır, iyi olabilecek değişimler yaratamayız dünyada.

İkinci bir kitap hazırlığın var mı?

İkinci kitapta bitmek üzere çok az kaldı, babamın 82 sayfalık bırakmış olduğu el yazısı kitap var, o olacak.

Konusu nedir?

Sason'u anlatıyor, Sason Ermenilerini. Birçok Türkiyeli tarihçiye babamın notlarından sordum acaba biliyorlar mı diye, cevapları hep "hayır" oldu. O bölgenin Ermenileriyle ilgili

çok az bilgi var. Bu kitabı da bitirdikten sonra, bu konuyla ilgili artık yazmam söyleyeceklerimi söylemiş, görevimi yapmış oluyorum.

Sonra artık yazmayacak mısınız?

Yazmaya devam edeceğim, üçüncü kitap olarak hastalık sürecimi anlatacağım. Anjel olarak insana dair, kendimle ilgili kendi felsefemle ilgili yazmaya devam edeceğim.

Hiç “soykırım” konusuna takılı kaldığınızı düşündüğün oluyor mu?

Nasıl oluyor biliyor musun, hani medyada, politikacılar “sözde Ermeni” diyorlar ya işte o isimlendirme bizi kahrediyor. Mamam her televizyonda bu cümleyi duyduğunda kahroluyor. Sözde lafı, çok dokunuyor. Her kullanıldığında yaramızı kanatıyor yeniden. Biz bir arayış içerisinde değiliz ki, ne olduğumuzu kim olduğumuzu biliyoruz, sorun yapılan kötülüğün kabul edilmemesi ve devletin kendi halkının alınına bu lekeyi sürmüş olması. Öyle bir noktaya geldi ki hiç ilgisi olmayanlar, gencecik insanlar bile Ermeni’den nefret ediyor.

O insanlarla konuşabilsen ne söyledin onlara?

Ermeniler de bizleri yok etmeye çalıştılar diyorlar ya, şunu sordum: Bugün dünyada taş çatlasın toplam 10 milyon varız yokuz. Nasıl oluyor da bizler bu kadar azalmışken sizler bu kadar çoğaldınız, bir sorun kendinize derdim! Ermeni’nin bütün derdinin inkar olduğunu, anlatmak isterdim. Aziz Nesin’e sormuşlar: “Neden insanlar en çok iyilik yaptıklarından ihanet görür?” “Çünkü borçlular alacaklılarını sevmezler.” Ermeni kültürünü kaldırsan Anadolu’dan; mimariden müziğe, tiyatrodan dokumaya, kuyumculuktan gümüş işlemeciliğine ne kalır geriye. Türk Dil Kurumu’nun ilk genel sekreteri bir Ermenidir: Agop Martanyan. Türkçe üzerinde yaptığı çalışmalardan dolayı Atatürk ona “Dilaçar” soyadını vermiş. “Atatürk” adını teklif eden, imzasını bulan kişi bir Ermeni yani. Öldüğü zamanı hatırlıyorum TRT’de. Adamın adını A. Dilaçar diye anons ettiler, Agop demeye dilleri

varmadı. Ama bizler biliyorduk A.'nın Agop olduğunu! Türk halkından sakladılar hep Ermeninin varlığını. Gittikleri camilerin Ermeni mimarlarca yaptırıldığını (Mimar Sinan'ın Kayserili Simone olduğunu), müzikte, tiyatrodaki, sinemada hep Ermeniler'in ilk olduklarını. Bilse kullandığı bugünkü Türkçenin gramerinde dahi Ermeni dilbilimcinin katkısını, bu nefret bu kadar büyür müydü?

Bir hayal kursak, ülke normalleşmiş, herkes yanlışını görmüş, özürler dilenmiş, devlet halklarıyla ilişki kurmayı başarmış... Böyle bir tabloda ilk ne yapardın?

Sason'a giderdim, oradan başlardım. O zaman bakardım yöre halkının neye ihtiyacı var o ihtiyaçlardan yola çıkarak bir şeyler yapmaya çalışırdım. Eminim ki ben de iyileşmeye başlardım.

Kaynak: barisicinaktivite.com